

הולדת הנרקיסים: למה מלחמת מדין היא השורש לכל הצרות בבית ובקהילה?

דרשה לפרשת פנחס (בחוץ לארץ), מטות (בארץ) ובין המצרים

בעיצומה של סעודת השבת, החלה דבורה להרגיש צירי לידה. בעלה התקשר בלחץ להזמין מונית לבית הרפואה, וכיון שהיה אדם דתי, ביקש בעדינות לשלוח נהג לא יהודי.

המונית הגיעה במהירות, וכאשר נכנסו פנימה, שמעו את הפקח שואל במכשיר הקשר הפנימי: "אספת את האנטישמים שלא רוצים נהג יהודי?!..."

הבה נפריח שאלת טריוויה לאוויר: מי היה האויב המסוכן ביותר של ישראל בשנות המדבר? במי נצטוונו לנקום בכל הכוח ולהכות בצורה ישירה ואקטיבית? התשובות שעולות בראש מן הסתם הן פרעה מלך מצרים, עמלק יושב הנגב, עוג מלך הבשן או בלק מלך מואב.

ובכן, אף תשובה אינה נכונה. לא צווינו לצאת למסע נקמה באף אחת מהאומות הללו, ואדרבה, לחלקן אפילו סלחנו ושכחנו. ישנה אומה אחרת לחלוטין, שהייתה לנו רק היתקלות קצרה וכל זאת לא היו רחמים אלוקיים כלפיה. בפרשת פנחס נאמר: "צרור את המדינים והכיתם אותם, כי צרים הם לכם". ושוב בפרשת מטות: "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים ואחר תאסף אל עמך".

המפגש שלנו עם אנשי מדין היה די קצר: רגע אחרי שבלעם המדיני נכשל במשימתו ולא הצליח לקלל את ישראל, הוא נפרד מבלק בעצה מגונה: תשלח נשים שיסתובבו בקצה מחנה ישראל ויפתו אותם לזנות. על הדרך הם ימשכו ליבם לעבודה זרה והנפילה הזו תסכסך חמורות בין ה' וישראל. כך מה שלא הלך עם קללות – ילך בזכות אהבה מדומה...

בנות עמו של בלעם, הנשים המדיניות, הקשיבו לו ויצאו להתרועע סביב מחנה ישראל. בת הקיסר בעצמה, הנסיכה כזבי בת צור, פיתתה אחריה את זמרי בן סלוא, נשיא שבט השמעוני, וההמשך ידוע.

וכאן באה התורה ומגלה פנים תקיפות שלא הכרנו: "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים ואחר תאסף אל עמך". המשימה האחרונה של משה עלי אדמות היא כמסופר בפרשת מטות: לשלוח את פנחס בראש צבא של 12,000 איש, לפשוט על ערי מדין ולהכות בהם.

וכאן עולה התמיהה מה הזעם כנגד מדין? איפה הסלחנות שמצאנו במקרים אחרים? המצרים שפכו דם ילדינו והעבידו את אבותינו בפרך, ובכל זאת לא צווינו לנקום בהם? אדרבה, התורה מצווה: "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". עלינו לזכור לטובה את שנות האירוח הראשונות בהן קיבלו אותנו בארץ גושן ולשכוח את שנות הסבל?

אפילו לגבי בלק מלך מואב ובני אומתו - שהיו שותפי החזון והביצוע של בלעם המדיני ואומתו ושלחו את בנותינו להזנות את ישראל - לא צווינו לפגוע בהם. אדרבה נאמר: "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה". ההנחיה הייתה להקיף את ארצם מסביב כדי לא לחמם את הגבול. מדוע אפוא הגישה שונה לחלוטין לגבי מדין וכאן אנו מצויים להגיב להם בעוצמה בלתי מתפשרת?

היה זה לפני 123 שנים, בשנת תרנ"ט (1899), כשהרבי הרש"ב, החמישי לבית חב"ד, הציב תפיסה מטלטלת ונוקבת בנידון. באחת השבתות באותה השנה התארח הרבי בבית בנו, הריי"צ, והבחין באחד החסידים החשובים כשהוא מתייחס בזלזול ליהודים פשוטים שישבו סביב השולחן. הוא ביטל וביזה אותם. הרבי כאב את היחס הקשה ואמר מאמר חסידות עמוק על הפסוק "החלצו מאתכם אנשים... לתת נקמת ה' במדין". המאמר חופר אל היסוד הנפשי העומד מאחורי יצר המחלוקת.

אדמור"י חב"ד ראו בדברים טיפול שורש בחילוקי דעות בתוך הקהילה. בשנת תשמ"ח (1988) עמד הרבי מליובאוויטש שעות על רגליו הקדושות כדי לחלק את הקונטרס לכל חסיד, במטרה לרסן את יצר האגו והריב שהיכה באותם ימים בתוך הקהילה.

האומה המדיינית ביטאה כלפינו **שנאה מסוג חדש**, מתוחכמת ועמוקה שלא הכרנו מאויבים קודמים. ולכן התגובה אליהם הייתה שונה לחלוטין כדי לעקר את התופעה מהשורש.

מלחמות פורצות בגלל איום: צד אחד מרגיש מאוים מהצד השני ואז מקדים רפואה למכה וממנה להכות לפני שייפגע בעצמו. למשל, פרעה מלך מצרים חש איום דמוגרפי מצד העם ההולך ומתפתח בשולי ארצו ולכן זמם להשבית באגרסיביות את הילודה היהודית. בלק, מלך מואב, חשש מהעם שאמור לעבור בגבולו ולכן חיפש את הדרך לפגוע בהם קודם. כמובן, אין כאן הצדקה לדרך הנוראה בה בחרו להתמודד עם הפחדים שלהם, אבל אפשר להבין את עצם החשש שלהם.

אולם עם המדיינים לא היה לנו שום חשבון. ארץ מדין לא יושבת על הנתיב בו צעדו אבותינו ולא איימנו עליהם בשום דרך. ארץ מדין יושבת הרחק מהגבול הישראלי, ממזרח לדרום ים המלח, באזור המפגש בין סעודיה וירדן ולא התכוונו בכלל להגיע לשם.

אז מה הזעיק אותם? מה טלטל את מנוחתם שגרם להם לשלוח את בנותיהם ממרחק קילומטרים? המדיינים ביטאו את היצר הבסיסי ביותר לריב ומחלוקת: גאווה, אגו, יהירות. זה הצורך לעמוד בראש, לבלוט בכל מקום, להתפשט לכל עבר ולא לתת לאף אחד לצמוח חוץ ממני. זה הפחד מכל אחד שמצליח היכנשהו - אפילו בקצה השני של העולם - שמא הוא מחשיך את האור שלי.

בכל אדם פועם יצר קיום בסיסי, זו אהבה עצמית בריאה שגורמת לו לרצות להיות, לבלוט ולהשפיע. אבל לפעמים העיסוק העצמי יוצא מגדרו והופך להיות "נרקסיזם", רגש חולני שמתפשט לכל עבר ומוכרח שליטה בכל. שום הישג אינו משכנע אותו שהוא באמת ראוי, ותמורת זאת הוא שרוי במרדף אובססיבי למצוא חיזוקים לגדלות שלו. הוא חייב להשתלט על המרחב, להימצא בכל מקום, לדבר בכל מקום ולהיות היחיד שקיים ופועל.

וכמובן, יש לכך תוצאה ישירה: ריב עם כל אחד שמתקרב לטריטוריה או שאפילו נדמה שהוא חולם להתקרב לטריטוריה. כי כשאדם מתעקש להיות בכל מקום – כל מי שנכנס לאזור מוכרח לדרוך עליו. המילה "מדין" היא מלשון "מדון וריב", כי הטיפוס הזה רב מהרגע שהוא קם עד שהולך לישון, כי כל מילה שנאמרת וכל התרחשות במרחב היא נגדו, איום על המציאות שלו.

עד"ז שמעתי פעם רעיון מקסים שיקר מזהב ומפנינים: התורה אומרת "**צור** את המדיינים והכיתם אותם כי **צררים** הם לכם". כך אומרת אסתר על המן: "**איש צר** ואויב המן הרע הזה". אבל מה פירוש הביטוי שאינו שגרתי ולא נאמר על אויבים האחרים "צררים ... איש צר"?

המן הרגיש "צר" עם מרדכי. הוא חש שמרדכי מאיים על גדלותו ומאפיל עליה, שאין מספיק מקום לשניהם. הם הרי התחרו על אותו מעמד, משנה למלך אחשוורוש, והמן הרגיש מאוים כל עוד הסתובב מרדכי באזור. ביושר ובכנות הוא אומר מילים מדהימות: "כל זה איננו שווה לי כאשר אני ראה את מרדכי היהודי". זה תמצות מדויק של היצר הנרקסיסטי: "יש לי הכול, כסף, זהב וכבוד, אבל כלום לא מספק אותי כשמרדכי מסתובב באזור. כשיש מישהו בסביבה שמעמעם את האור שלי".

וזה מה שקרה לאבותינו עם מדין: "כי **צררים** הם לכם". המדיינים לא היו יכולים לישון בגלל האומה החדשה והנעלית שצומחת במדבר. הם חששו שהמרחב של המדבר נהיה קטן עבור שתי האומות. [לא מובא במאמר, אבל אולי אפשר לומר, שהמדיינים היו באמת אנשים גדולים שהבינו עד כמה אנו מהווים תחרות להם. נשים לב שהגויים הנעלים והחשובים בתורה היו מדיינים: יתרו הדגול, חמיו של משה, ובלעם, שהילך בעולמות עליונים ועמד ברמת הנבואה וההתגלות של משה. דווקא הם ידעו להעריך את התופעה היהודית שהולכת וצומחת לנגד עיניהם והרגישו "צר" ולחץ ממנה].

זאת, אם כן, הסיבה שמשנה מקבל הוראה חמורה להכות בהם, צו שלא מצאנו במקרים אחרים. שכן את סוג האויבות הזו צריך לעקר מהשורש. אסור לקבל אותה או לחשוב שתיפטר מעצמה.

הנרקיסיזם אינו רק מסוכן ויוצר אומללות, אלא גם עקום ומטופש. זאת **צורת חשיבה מעוותת** שאיננה משקפת את המציאות. איש אינו יכול להיות בכל מקום, ויותר מכך והוא העיקר: **יש מספיק מקום לשנינו**. הקב"ה ברא כל אחד כשהוא ייחודי ומעניק תרומה אישית משלו, ובמילא אף אחד לא מאיים על אף אחד ועם רצון טוב וכנות – אפשר למצוא מקום לכולם.

הנה סיפור ששמעתי מאבי ע"ה. הוא נהג לומר שהסיפור הזה עיצב אותו כרב: כשאבי היה רב צעיר בתחילת דרכו, הוא ירד במדרגות 770 בניו יורק להיכנס לבית המדרש. פתאום ניגש אדם והתחיל לצעוק: "הרב אשכנזי תעזור לי, תציל אותי. כל ההשקעה שלי עומדת לרדת לטמיון". אותו יהודי פתח מאפייה ברחוב קינגסטון בשכונת קראון הייטס, הוא השקיע המון כסף להקים מקום יפה, לקנות תנורים וציוד ולהביא עובדים וכו'. הוא רק התחיל להתבסס והנה בא אדם משכונה אחרת והקים לצדו מאפייה מתחרה. "הוא יהרוג את העסק שלי, תיכנסו אליו ותאמרו שהוא משיג גבול".

אבי לא היה יכול לעזור לו, שכן מבחינה הלכתית מותר לפתוח עסק מול עסק. התחרות תהיה טובה לכולם והטוב ביותר ינצח. אמנם רבנו הזקן כותב שממדת חסידות, אין נכון לפתוח עסק קרוב לעסק אחר, אבל אבי לא היה יכול לתבוע מאותו מתחרה לנהוג במידת חסידות.

אבי העריך שאותו יהודי נסער, לא יקבל מסר כזה מרב צעיר ולכן חשב שיותר נכון ללכת לרב מבוגר שיביע את דעתו. אבי צעד עמו אל הרב מרדכי הארליג, מרבני השכונה, והוא ענה שמבחינה הלכתית אי אפשר לעצור את פתיחת העסק המתחרה. "אבל מה יהיה עם הפרנסה שלי?", בכה האיש. הרב הארליג הביט בו ואמר נחרצות: "תשמע אברך, התורה לקחה בחשבון את כל התוצאות של הפסיקות שלה והיא לא הייתה קובעת הלכה שתגרום נזק. אם ההלכה מתירה את שתי המאפיות – הפירוש הוא שאתה תשגשג ותצליח במקום שלך".

אחרי תקופה ביקר אבי שוב בניו יורק ושמע מאותו אברך שהוא מתפרנס היטב ב"ה. (והיה עוד פרק שקשה להעלות על הדעת: הרב של השכונה, הרב זלמן שמעון דבורקין ע"ה, קרא למתחרה החדש ואמר לו שממדת חסידות לא נכון לפתוח עסק קרוב לעסק הראשון שעושה צעדים ראשונים לשרוד. אותו יהודי סירב לשמוע והמשיך בדרכו. אחרי כמה חודשים הוא נפטר באופן פתאומי ולא זכה ליהנות ממעשה ידיו. העסק שלו המשיך להתקיים, אבל הוא כבר לא היה שם).

מהצד השני, הנה סיפור על תגובה ראויה ואצילית, אנטי-מדין: בראשית ימי החסידות, הייתה מחלוקת עזה בין החסידים ל"מתנגדים", שחששו מהתופעה החדשה שלא הייתה מספיק ברורה להם. פעם נכנס מתנגד לרבינו הזקן ושאל בהתרסה, מדוע הוא נוהג בהתנשאות? למה יושב על כיסא גבוה והולך נבדל מכל החסידים? רבינו הקשיב לדבריו, אחר כך הניח ראשו על זרועותיו וחשב משך זמן.

אחרי דקות ארוכות, הרים את העיניים ואמר: "הרב' הוא בבחינת ראש, והראש עומד גבוה יותר מהגוף. ישנו בגד אחד שמיועד לגוף ובגד אחר ונפרד עבור הראש". אותו יהודי קיבל ויצא.

בנו של רבנו הזקן, האדמו"ר האמצעי, התפלא על אביו: מה היה לחשוב כל כך הרבה לפני שענה? הרי השיב תשובה פשוטה שלא מצריכה יצירתיות? ענה רבנו: כשהאיש תקף אותי, לא מיהרתי לענות. רציתי לחשוב האם אני דואג לכבוד עצמי או לכבוד התפקיד שאני אוחז בו? תחילה ביררתי עם עצמי שאיני עונה מכעס או מפגיעה פנימית ואחר כך השבתי.

רבנו הוסיף: כך נהג משה רבנו. כשאנשי קרח תוקפים אותו במילים חריפות, אומרת התורה: "וישמע משה ויפול על פניו". משה נפל מהטענות שלהם. אבל מה בדיוק קרה שם? אלא משה הקשיב להם בתשומת לב ולא מיהר לענות. הוא הרכין ראשו על ידיו וערך חשבון נפש כנה האם לכבוד עצמו הוא דורש או לכבוד תפקידו הוא דורש. רק אחרי שהגיע למסקנה כי מעמדו הנעלה כשליח ה' עומד בסכנה – קם להגיב להם.

התופעה של הנרקיסיזם המדייני, אינה נגמרת אצל אויביו, אלא משקפת תכונה בסיסית שקיימת בתוכנו פנימה. הרבי הרש"ב מתרגם אותה למרחב המצומצם של חיי הקהילה ומבהיר שרוב המחלוקות נובעות מהסיבה האמורה. אמנם כל אחד תולה את הוויכוח באידיאולוגיה וערכים, אבל האמת היא שזאת מריבה פשוטה על 'מי הבוס' ו'מי ימלוך'. אדם רוצה לשלוט ולבלוט ולכן הופך את הזולת לאויב. הוא מסלק כל מתחרה מהדרך ואינו בוחל באמצעים להוריד לו את הראש ח"ו.

אם נצמצם עוד את הפוקוס, המקום בו אתגר האגו עומד למבחן תמידי, הוא בתוך הבית פנימה, היכן שאנו מתגלים כפי שאנו באמת. בני זוג נקלעים לוויכוח שהיה יכול להסתיים במילה אחת פשוטה: "טעיתי, מצטער" ולקטוע את תחילתה של מלחמת גוג ומגוג. אבל לא. הרבה יותר קל זה לצאת ולהילחם על כלום, רק בשביל להתבצר בתחושת האגו שאומרת "אני מושלם, אני לעולם לא טועה".

מי שאמר זאת טוב מכולם היה החכם מכל האדם: שלמה המלך מסכם בשני משפטים את התובנות שלו בנושא הזוגיות. מעניין להקשיב לו כי שלמה צבר את הניסיון הרב ביותר בנושא זוגיות. אחרי הכל, היו לו אלף נשים, אלף התנסויות ומקרי בוחן.

בספר משלי אומר: "מצא אשה – מצא טוב". אדם שמצא אישה – השיג את הטוב המושלם. הוא אינו צריך עוד דבר וכל השאר מותרות. אולם בספר קהלת אומר: "מוצא אני מר ממוות את האישה". החתונה גרועה מהמוות. המוות נגמר ברגע אחד, וזה סבל מתמשך של שמונים שנה...

ובכן, איך אדם אחד – גאון שכתב את ספרי החכמה בתנ"ך – יכול להציב שתי תפיסות סותרות?

תשובה חסידיית מוצאת את ההסבר בתוך הפסוקים: המשפט הראשון אומר "מצא אשה", ואילו המשפט השני אומר: "מוצא אני". לא מדובר כאן על שתי נשים, אלא על שני גברים. הראשון "מצא אישה", הוא יודע שיש עוד מישהי בבית ומתחשב בה. הוא רואה אותה, חושב איך לרומם אותה ויודע לבקש סליחה כשצריך. השני הוא "מוצא אני", הוא לא שמע על קיומו של עוד מישהו חוץ ממנו. עד גיל 25 הוא הציק לאימא שלו ועכשיו הוא עובר להציק למישהי אחרת. ואז חס ושלום יהיה "מר ממוות". הוא יתקש לכאן, היא תתקש לשם והחבל ייקרע.

נסיים בסיפור חביב: בני זוג חוו קשיים איומים. אחרי מריבה אחת יותר מדי, הרגיש הבעל שזהו זה, נגמרו לו הכוחות. הוא הלך לרב 'מקובל' וביקש לקלל את האישה שהיא תלך מהעולם. זה או הוא או היא. הרב עצם את העיניים, הדליק נרות, ביקש את השם שלה ושם האימא שלה, ואמר שהוא הגיע עד אוצר הנשמות בגן עדן וראה שאפשר לעשות את זה, אבל לפני כן עליה ליהנות חודש מהחיים.

הבעל השתכנע שכדאי לו לסבול חודש אחד ואחר כך להתפטר ממנה. הוא החליט לגרום לה ליהנות כמו שלא נהנתה מעולם. הוא ניגש לבוס שלו וביקש לצאת מהעבודה שעה יותר מוקדם. הוא הגיע הביתה שעה לפני אשתו והחל לפעול במהירות: רחץ את הכלים וסידר את החדרים. ביום השני עבר לנקות את האבק בארונות. ביום השלישי הכין לה ארוחת צהריים כמו שלא עשה מאז השבע ברכות, וביום הרביעי קיבל את פניה דיסק מוזיקה מהלהקה האהובה עליה.

היא הייתה בטוחה שהוא שיכור, אחר כך חשבה שהוא מחפש תשומת לב, בהמשך השתכנעה שהוא עובר משבר, עד שלבסוף לא נותרה ברירה והיא התחילה ליהנות. אחרי שבוע הרגישה לא נעים לעמד מהצד וביקשה מהבוס שלה לצאת שעתיים מוקדם מהעבודה כדי להפתיע אותו.

חלפו 29 יום של "ירח דבש" מאושר כזה, והבעל קיבל טלפון מהרב: "אתה זוכר מה קורה הלילה, אני מפעיל את הקללה...". – "אוי לא", הוא צעק לתוך השפופרת, "אולי נמתין חצי שנה...".

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב